

УДК 364.632-048.66

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.2>

Юрій БРИНДІКОВ

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна, 29000

ORCID: 0000-0002-5621-2112

Бібліографічний опис статті: Бриндіков, Ю. (2021). Реалізація соціальної політики у сфері протидії домашньому насильству (приклад Хмельниччини). *Ввічливість. Humanitas*, 4, 10–15, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.2>

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ПРИКЛАД ХМЕЛЬНИЧЧИНИ)

У статті наголошено на тому, що українське суспільство досі відчуває тягар проблеми домашнього насильства, яке характеризується масштабністю, виявляється в різних видах та формах, як-от психологічне (тривалий або постійний психічний вплив на особу з метою приниження честі та гідності), фізичне (навмисне нанесення фізичних ушкоджень особі, що може призвести до смерті), економічне (умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, що провокує фізичні та психічні порушення або її смерть), сексуальне (залучення дорослих осіб силоміць до сексуальних зносин, дітей за згодою/без згоди до сексуальних зносин із дорослими) насильство. Указано вітчизняних та зарубіжних науковців, які долучились до вивчення різних аспектів домашнього насильства як соціального феномену. Окреслено соціально-психологічні наслідки насильства в сім'ї.

Нами висвітлено результати дослідження роботи територіальних громад щодо забезпечення реалізації державної політики на регіональному рівні стосовно запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі через посередництво контролю стану життя відповідних заходів. Зокрема, вказано на чисельність територіальних центрів соціального обслуговування, центрів надання соціальних послуг, центрів комплексної реабілітації осіб з інвалідністю, спеціалізованих служб підтримки для осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознаками статі (денні кризові центри соціально-психологічної допомоги; мобільні бригади соціально-психологічної допомоги; спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування таких осіб; кризові кімнати цілодобового перебування (до 10 днів); телефони гарячої лінії; кабінет корекційно-реабілітаційних послуг) та Хмельницький обласний центр соціально-психологічної допомоги, який виконує функції притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства. Охарактеризовано роботу місцевих рад. Висвітлено перспективний план заходів Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації спільно з органами місцевого самоврядування, закладами та установами соціального спрямування на виконання Обласної комплексної програми підтримки сім'ї, запобігання та протидії домашньому насильству на період до 2025 року.

З'ясовано прогалини в наданні соціальних послуг, зауважено на необхідності створення всіма територіальними громадами області спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства. Рекомендовано усунути виявлені недоліки, оптимізувати інформаційно-просвітницьку та реабілітаційну роботу з кривдниками та жертвами домашнього насильства.

Ключові слова: сім'я, домашнє насильство, попередження та подолання домашнього насильства, територіальні громади області, заклади та установи соціального спрямування.

Yuri BRINDIKOV

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work and Social Pedagogy, Khmelnytsky National University, 11, Institutaska str., Khmelnytsky, Ukraine, 29000

ORCID: 0000-0002-5621-2112

To cite this article: Brindikov, Y. (2021). Realizatsiia sotsialnoi polityky u sferi protydii domashnomu nasylstvu (pryklad Khmelnychchyny) [Implementation of social policy in the field of combating domestic violence (example of Khmelnytsky region)]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 10–15, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.4.2>

IMPLEMENTATION OF SOCIAL POLICY IN THE FIELD OF COMBATING DOMESTIC VIOLENCE (EXAMPLE OF KHMELNYTSKY REGION)

The article emphasizes that Ukrainian society still feels the burden of the problem of domestic violence, which is characterized by scale, manifests itself in various forms, such as psychological violence (prolonged or permanent mental impact on a person to degrade honor and dignity), physical (intentional infliction of physical harm to a person, which can

lead to death), economic (intentional deprivation of housing, food, clothing, other property that provokes physical and mental disorders or death), sexual (involvement of adults by force in sexual intercourse, children by consent / without consent to sexual intercourse with adults). Domestic and foreign scientists who participated in the study of various aspects of domestic violence as a social phenomenon are mentioned. The socio-psychological consequences of domestic violence are outlined.

We highlighted the results of a study of the work of territorial communities to ensure the implementation of state policy at the regional level to prevent and combat domestic violence and gender-based violence through monitoring the status of relevant measures. In particular, the number of territorial centers of social services, centers of social services, centers for comprehensive rehabilitation of persons with disabilities, specialized support services for victims of domestic violence and gender-based violence is indicated (day care crisis centers of social and psychological assistance to victims; mobile teams of social and psychological assistance to victims; specialized services of primary social and psychological counseling of victims; crisis rooms around the clock (up to 10 days); hotlines; office of correctional and rehabilitation services) and the Khmelnytsky Regional Center for Social and Psychological Assistance, which serves as a shelter for victims of domestic violence. The work of local councils is revealed. The long-term joined action plan of the Department of Social Protection of the Khmelnytsky Regional State Administration, local governments and social institutions for the implementation of the Regional Comprehensive Program to Support the Family, Prevent and Combat Domestic Violence until 2025 is highlighted.

Gaps in the provision of social services have been identified, and the need to create specialized support services for victims of domestic violence by all territorial communities in the region has been noted. It is recommended to eliminate the identified shortcomings, optimize informational, educational and rehabilitation work with perpetrators and victims of domestic violence.

Key words: family, domestic violence, prevention and overcoming of domestic violence, territorial communities of the region, institutions of social orientation.

Постановка проблеми. Українське суспільство досі відчуває тягар проблеми насильства. Це суспільне явище трансформувалось у різні форми та вияви, зокрема поведінкові. Нерідко в сім'ях, де відсутні любов та повага одне до одного, пропагується жорстокість та насильство. Саме домашнє насильство є взірцем негативної поведінкової моделі в стосунках із майбутніми чоловіком чи дружиною, найближчим оточенням.

Окреслена проблема набула масштабності та вимагає її висвітлення у засобах масової інформації, обговорення в колі науковців із метою вироблення дієвих програм попередження домашнього насильства, залучення світової спільноти задля дотримання міжнародних норм щодо захисту від насильницьких дій.

Аналіз дослідження. Насильство в сім'ї стало об'єктом досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (І.Д. Бех, О.І. Захаров, О.Б. Орлов, Е. Міллер, Л. Берковиць, Л.С. Нечипоренко, А.А. Беседін) (Гончарова, 2010). Різні аспекти адміністративного та кримінально-правового регулювання суспільних відносин у сфері попередження насильства у сім'ї висвітлено в працях О.М. Бандурки, М.М. Биргеу, О.І. Белової, М.А. Бондаренка. Українські вчені Т.О. Анцупович, В.Г. Буткевич, Л.А. Луць, В.Є. Мармазов, І.С. Піляєв зробили вагомий внесок у дослідження міжнародно-правових механізмів захисту прав людини (Лесько, 2017).

Мета дослідження полягає у висвітленні детермінант, виявів та наслідків домашнього насильства; дослідженні та демонстрації результатів роботи закладів та установ соціального

спрямування щодо попередження та подолання домашнього насильства на прикладі Хмельницької області; вивченні проблемних аспектів у сфері подолання домашнього насильства; наданні рекомендацій щодо шляхів оптимізації діяльності, спрямованої на попередження та подолання домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Сім'я як мала соціальна група завжди була й залишається одним із головних об'єктів дослідження таких наук, як соціологія, психологія, педагогіка, право, історія. Чимало науковців досліджували динаміку розвитку сімейних груп, здійснювали аналіз бюджету сім'ї, сімейного виховання, вивчали права та обов'язки подружжя, батьків та дітей, типи соціальних відносин, суспільні функції сім'ї, ефективність реалізації функцій сім'ї як соціального інституту, рівень суспільної свідомості у сфері шлюбно-сімейних відносин, адже успішність сім'ї є запорукою соціального здоров'я суспільства. У своїх наукових розвідках дослідники наполягають на тому, що сім'я повинна базуватись на таких «стовпах», як увічливість, жертвовність, увага одне до одного, любов і тепло у взаєминах. В іншому разі стосунки формуватимуться владою і контролем, створюватимуться передумови домашнього насильства, що супроводжується суперництвом, нерівністю, маніпулюванням та ворожістю.

На думку фахівців соціальної сфери, першопричиною насильницьких дій є жорстока регламентація соціального життя. Насильницькі вияви є інструментом демонстрації сили та влади кривдника над жертвою

(Алексєєва, Костриця, 2011). Спеціалісти наголошують на тому, що факторами вияву домашнього насильства є психічні розлади, високий рівень агресії, низька самооцінка кривдника, алко-/наркозалежність, хибні уявлення про розподіл соціальних ролей у сім'ї, виховання дітей, соціально-побутова невлаштованість, негативний особистий досвід, надмірно розвинуті домінуючі риси характеру кривдника, що сформувались за відсутності адекватного виховання (Науменко, 2010; Кошонько, Зінкевич, 2008; Рудюк, 2013).

Наукові джерела повідомляють нам про те, що домашнє насильство виявляється у різних видах та формах: фізичне – у навмисному нанесенні фізичних ушкоджень дитині, позбавленні свободи й гідних умов життя, що призводить до летальних наслідків; сексуальне насильство здійснюється шляхом залучення дитини (за згодою/без згоди) до сексуальних зносин із дорослими особами з метою отримання останніми користі чи задоволення, залучення дорослих осіб силоміць до сексуальних зносин; економічне насильство виявляється в умисному позбавленні особи житла, їжі, одягу, іншого майна, що може стати причиною фізичних та психічних порушень або й смерті жертви; психологічне насильство здійснюється шляхом тривалого чи постійного психічного впливу на дитину або дорослу особу під супровід приниження її честі та гідності, породжуючи страх, невпевненість, формуючи патологічні вияви в особи (Гончарова, 2010; Кінаш, Макогонюк, 2011; Девладівська сільська об'єднана територіальна громада, 2021).

Психологи стверджують (Бондаровська, 2010), що наслідками насильства в сім'ї є відчуття приреченості завжди бути агресором, формування вміння бути агресивним у ситуації насильства, страх втратити владу в сім'ї, хибність ціннісних орієнтацій тощо.

Нагальність окресленої проблеми спонукала нас до вивчення якісних та кількісних показників роботи органів державної влади, закладів та установ соціального спрямування з попередження та подолання домашнього насильства.

Ми звернулись до фахівців Департаменту соціального захисту населення Хмельницької облдержадміністрації задля виявлення напрямів та показників роботи в територіальних громадах області щодо впровадження базових соціальних

послуг на території кожної громади. З'ясовано, що при територіальних громадах області функціонує 15 територіальних центрів соціального обслуговування, 16 центрів надання соціальних послуг та 9 центрів комплексної реабілітації для дітей (осіб) з інвалідністю. Ще у 29 територіальних громадах роботу з надання соціальних послуг організовують відділи, які не включено до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, що є порушенням статі 13 Закону України «Про соціальні послуги».

У структурі Лісовогринівецької сільської ради утворено відділ соціального захисту населення, який забезпечує надання соціальних послуг мешканцям громади. Розглядається можливість створення комунальної установи «Центр надання соціальних послуг», проте фінансування на ці цілі у поточному році не передбачено. У разі фінансової спроможності громади створення центру буде можливим не раніше наступного року. В Антонінській селищній, Заслучненській, Михайлюцькій сільських радах не в повній мірі налагоджено роботу з надання соціальних послуг: відсутні надавачі соціальних послуг, обов'язки соціальних робітників покладено на працівників культури в старостатах (завклуби, бібліотекарі), координують та організовують роботу відділ освіти та культури, секретар чи діловод сільської (селищної) ради, що свідчить про низьку якість наданих соціальних послуг або їх відсутність.

Зважаючи на об'єкт та мету дослідження, ми зосередили увагу на активній роботі із забезпечення реалізації державної політики на регіональному рівні щодо запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, зокрема, шляхом здійснення постійного контролю за своєчасним та належним станом проведення відповідних заходів.

Так, було організовано роботу зі створення та розвитку мережі закладів, установ, служб і притулків із надання соціальних послуг зазначеній категорії населення, створено інформаційну базу спеціалізованих служб підтримки для постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Станом на 1 вересня 2021 року працює 42 служби, а саме:

– два денних кризових центри соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

– 24 мобільних бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

– шість спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;

– шість кризових кімнат цілодобового перебування (до 10 днів);

– два телефони гарячої лінії;

– один кабінет корекційно-реабілітаційних послуг;

– Хмельницький обласний центр соціально-психологічної допомоги, який виконує функції притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 696-р «Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, у 2021 році» у Хмельницькій області виділено 11 628 375 гривень таким бюджетам:

– Ізяславської міської та Ганнопільської сільської ради для створення спеціалізованої служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (892 тис. грн);

– Солобковецької сільської ради для створення денного центру соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (з кризовою кімнатою) (355 тис. грн);

– Волочиської, Красилівської та Хмельницької міських рад для створення притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства, та мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (10 372 тис. грн).

Ще однією не менш важливою функцією місцевих рад є запобігання та протидія домашньому насильству, яка виконується відповідальними особами органів місцевого самоврядування, закладами освіти та охорони здоров'я, старостами, шляхом проведення Координаційних рад із питань сім'ї, гендерної рівності,

демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, надання соціальних послуг спеціалізованими службами підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства, проведення програм для кривдників та жертв домашнього насильства, роз'яснювальної роботи серед мешканців громади, роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах. На жаль, не у всіх громадах ця робота проводиться на належному рівні.

Координаційні ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми наразі створено в усіх органах місцевого самоврядування області, проте 24 з них не проводили засідань, відсутні спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства, у 32 громадах.

Не скрізь працюють над створенням спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства. Наразі створено 42 служби лише у 29 місцевих радах, хоча державою надається фінансова підтримка для їх створення через різні проекти.

Меджибізька селищна, Славутська та Старокостянтинівська міські ради взяли участь у проекті Представництва Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA) в Україні «Міста й громади, вільні від домашнього насильства» на 2021–2024 роки. Старокостянтинівська міська рада виграла конкурс та стала партнером UNFPA у межах проекту. Участь у проекті отримання субвенцій із державного бюджету місцевим бюджетам (постанова КМУ від 21.04.2021 р. № 398) у 2021 році взяли 11 місцевих рад: Волочиська, Городоцька, Дунаєвецька, Красилівська, Ізяславська Хмельницька міські, Меджибізька селищна, Ганнопільська, Крупецька, Солобковецька, Улашанівська сільські. Отримали субвенції 6 громад.

Нами встановлено, що Департаментом соціального захисту ХОДА спільно з державною адміністрацією, райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування, Центрами соціальних служб, громадськими організаціями, Департаментом освіти, науки, молоді та спорту, Департаментом інформаційної діяльності, Департаментом культури, національностей та релігій, Службою у справах дітей облдержадміністрації заплановано проведення низки

заходів, спрямованих на виконання Обласної комплексної програми підтримки сім'ї, запобігання та протидії домашньому насильству на період до 2025 року (Хмельницька обласна рада, 2021), мета яких полягає в реалізації державної соціальної політики підтримки сім'ї, подоланні складних життєвих обставин, спрямованих на забезпечення функцій сім'ї та формування усвідомленого батьківства; формуванні позитивного іміджу сім'ї та її соціальної підтримки; забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; підвищенні рівня обізнаності населення щодо явища домашнього насильства, його виявів та наслідків; формуванні у суспільстві негативного ставлення до насильницьких моделей поведінки та нетерпимості до фактів домашнього насильства; забезпеченні належного захисту та допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства, з урахуванням віку, статі та стану здоров'я; посиленні відповідальності осіб, які вчиняють домашнє насильство, та осіб, до компетенції яких належить реалізація державної політики за цим напрямом; підвищенні рівня усвідомлення проблеми торгівлі людьми, сприянні самоідентифікації постраждалих осіб, обізнаності населення з цієї тематики та наданні допомоги постраждалим. Серед заходів вирізняють:

- координацію роботи обласної, районних, міських, координаційних рад з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми в напрямі поліпшення становища сімей різних категорій;
- організацію проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування у суспільстві нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки, підвищення рівня обізнаності населення про форми, причини та наслідки домашнього насильства, види і способи одержання допомоги особам, які постраждали;

– координацію проведення щорічної обласної інформаційно-просвітницької акції в рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства», яка сприятиме формуванню нетерпимого ставлення до насильницької моделі сімейних відносин;

– визначення потреби та створення спеціалізованих служб, установ та закладів, які надають допомогу особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі або опинилися у складних життєвих обставинах (притулки, кризові кімнати, денні центри, колцентри, служби первинного консультування, кабінети корекційно-реабілітаційних послуг, мобільні бригади), координація роботи та здійснення контролю за діяльністю.

Цей неповний перелік заходів допомагатиме задовольнити потреби соціально незахищених категорій населення, приверне увагу суспільства до таких нагальних проблем, як торгівля людьми, утвердження гендерної рівності та домашнє насильство.

Висновки. Ми з'ясували, що домашнє насильство як суспільний феномен чинить руйнівний вплив на окремих осіб та сім'ю як суспільний складник. Нагальність окресленої проблеми передбачає спільну та дієву роботу органів державної влади, закладів та установ, що складають систему соціальних служб України, спрямовану на запобігання та подолання насильства в сім'ї. Аналітична робота дала змогу виявити низку прогалин на регіональному рівні, які потребують негайного врегулювання, як-от підготовка профільних фахівців, які надають соціальні послуги, створення всіма територіальними громадами області спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства, оптимізація інформаційно-просвітницької та реабілітаційної роботи з кривдниками та жертвами домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеева В., Костриця Л. Діти і батьки: проблеми насильства у родині. *Газета «Соціальний педагог»*. 2011, № 11 (59). С. 59–62.
2. Бондаровська В. Подолання наслідків насильства у сім'ї. Аналіз стану справ у розвинутих країнах. *Газета «Психолог»*. 2010, № 6 (390). С. 3–6.
3. Кошонько Г.А., Зінкевич О.М. Психологічні проблеми насильства над жінками в сім'ї. *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук : зб. наук. пр.* Вип. 4. Хмельницький, 2008. С. 14–17.
4. Гончарова Т.В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. Вип. 4. 2010. С. 47–53.

5. Домашнє насильство: що робити і куди скаржитись? Покрокова інструкція. URL: <https://devlad.otg.dp.gov.ua/ua/novini-ta-podiyi/novini/domashnye-nasilstvo-shcho-robiti-i-kudi-skarzhitis-pokrokovaya-instrukciya> (дата звернення: 28.10.2021).
6. Кінаш Я., Макогонюк А. Насильство в сім'ї: реалії сьогодення. *Юридичний журнал «Право України»*. 2011, № 11–12. С. 170–175.
7. Лесько Н. Державна політика у сфері попередження насильства в сім'ї : поняття та сучасний стан. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. Львів, 2017. Вип. 865. С. 267–272.
8. Науменко О. Про насильство в сім'ї. *Газета «Психолог»*. 2010, № 6 (390). С. 7–11.
9. Проекти рішень шостої сесії, пленарне засідання якої заплановано на 15 вересня 2021 року. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/proyekty-rishen-shostoyi-sesiyi-plenarne-zasidannya-yakoyi-zaplanovanoyi-na-15-veresnya-2021-roku/> (дата звернення: 28.10.2021).
10. Рудюк Т. Насильство в сім'ї. *Газета «Соціальний педагог»*. 2013, № 7 (79). С. 36–39.

REFERENCES:

1. Aleksieieva, V., Kostrytsia, L. (2011). Dity i batky: problemy nasylstva u rodyni. [Children and parents: problems of domestic violence]. «Social pedagogy», 11 (59), 59–62 [in Ukrainian].
2. Bondarovska V., (2010). Podolannia naslidkiv nasylstva u simi. Analiz stanu sprav u rozvynutykh krainakh. [Overcoming the effects of domestic violence. Analysis of the state of affairs in developed countries]. «Psychologist», 6 (390), P. 3–6 [in Ukrainian].
3. Koshonko, H.A., Zinkevych, O.M. (2008). Psykholohichni problemy nasylstva nad zhinkamy v simi. [Psychological problems of violence against women in the family]. Actual problems of humanities and natural sciences: collection of scientific works, 4, 14–17 [in Ukrainian].
4. Honcharova, T.V. (2010). Nasylstvo ditei u simi: umovy, prychny y faktory vynyknennia. [Domestic violence: conditions, causes and factors]. Social pedagogy: theory and practice, 4, 47–53 [in Ukrainian].
5. Domashnie nasylstvo: shcho robyty i kudy skarzhytys? Pokrokovaya instruktziia. [Domestic violence: what to do and where to complain? Step-by-step instructions.] Retrieved from <http://devlad.otg.dp.gov.ua/ua/novini-ta-podiyi/novini/domashnye-nasilstvo-shcho-robiti-i-kudi-skarzhitis-pokrokovaya-instrukciya> [in Ukrainian].
6. Kinash, Ya., Makohoniuk, A. (2011). Nasylstvo v simi: realii sohodennia. [Domestic violence: the realities of today]. «Law of Ukraine», 11-12, 170–175 [in Ukrainian].
7. Lesko, N. (2017). Derzhavna polityka u sferi poperedzhennia nasylstva v simi : poniattia ta suchasnyi stan. [Public policy in the field of prevention of domestic violence: the concept and current state]. «Lviv Polytechnic», 865, 267–272 [in Ukrainian].
8. Naumenko, O. (2010). Pro nasylstvo v simi. [About domestic violence]. «Psychologist», 6 (390), 7–11 [in Ukrainian].
9. Proiekty rishen shostoi sesii, plenarne zasidannya yakoi zaplanovano na 15 veresnia 2021 roku. [Draft decisions of the sixth session, the plenary session of which is scheduled for September 15, 2021.] Retrieved from <http://km-oblrada.gov.ua/proyekty-rishen-shostoyi-sesiyi-plenarne-zasidannya-yakoyi-zaplanovanoyi-na-15-veresnya-2021-roku/> [in Ukrainian].
10. Rudiuk, T. (2013). Nasylstvo v simi. [Domestic violence]. «Social pedagogy», 7 (79), 36–39 [in Ukrainian].